

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
В. Пантелеймонов

2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

рівень вищої освіти магістр
галузь знань 01. Освіта
спеціальність 014.07. Середня освіта (Географія)
освітня програма Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота
спеціалізація _____
вид дисципліни обов'язкова
факультет геології, географії, рекреації і туризму

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

« 28 » серпня 2019 року, протокол № 11

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Сегіда Катерина Юріївна, д. геогр. н., доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства

Протокол № 8 від « 27 » серпня 2019 р.

Завідувач кафедри

(Немець Л. М.)

(підпис)

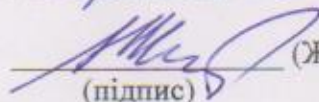
(прізвище та ініціали)

« 27 » серпня 2019 р.

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 1 від « 28 » серпня 2019 р.

Голова методичної комісії

(Жемеров О. О.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

« 28 » серпня 2019 р.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Педагогічний менеджмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів за спеціальністю 014.07.Середня освіта (Географія) освітньою програмою «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є формування у студентів системи знань про управління освітніми системами, їх становлення, функціонування та розвиток, закономірності, принципи та методи управлінської діяльності керівника-менеджера навчального закладу, роль та методи ефективної управлінської діяльності керівника навчального закладу, усвідомлення специфіки школи як соціально-педагогічної системи, підготовка студентів-магістрантів до управлінської та кадрово-педагогічної діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- систематизація знань про освітні системи, ознайомлення із теоріями менеджменту освіти, принципами, функціями, методами, завданнями менеджменту освіти;
- визначення понять «державне» та «внутрішнє» управління навчальним закладом;
- розкриття сутності процесу управління школою, його складові та етапи;
- характеристика системи управлінської діяльності керівника навчального закладу, аналіз проблем, прогнозування розвитку системи управління;
- вивчення, аналіз розвитку ефективних управлінських моделей в освіті;
- визначення психологічних характеристик сучасного керівника навчального закладу;
- розкриття професійних якостей фахівців в галузі педагогічного менеджменту.

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
11 год.	6 год.
Практичні, семінарські	
22 год.	6 год.
Лабораторні	
год.	год.
Самостійна робота	
87 год.	108 год.
Індивідуальні завдання:	

1.6. Заплановані результати навчання:

- розуміння сутності управління; сфери і типів управління; теорій управління та педагогічного менеджменту, особливості управління освітніми організаціями та навчальними закладами; зарубіжні та вітчизняні теорії управління та педагогічного менеджменту; сутності процесу управління, функції, методи, принципи, методи педагогічного менеджменту, принципів державної політики в галузі освіти; знання про систему освіти України; її керуюча та керована підсистеми; система державного управління навчальним закладом, міжнародні, державні та регіональні законодавчі документи, нормативні локальні акти школи, які визначають стратегію розвитку та життєдіяльності системи освіти; функції внутрішнього управління навчальним закладом, роль керівника в управлінській системі освіти, компоненти портрету сучасного керівника освітнього закладу на основі концепції особистісно орієнтованої освіти; нові технології управління освітою, інновації системи освіти; форми підвищення кваліфікації та атестації педагогічних кадрів;

- уміння аналізувати політику Української держави щодо розвитку освіти, аналізувати, відзначати, ефективні управлінські моделі в освітніх шляхах, користуватись визначеннями та змістом теорії освітніх систем, визначати мету, завдання та методи управлінської діяльності керівника навчального закладу, застосовувати на практиці ефективні управлінські моделі та технології в діяльності навчального закладу, планувати, моделювати та аналізувати педагогічний процес, здійснювати психолого-педагогічну діагностику і проектувати педагогічну ситуацію, раціонально вибирати оптимальні форми управління, творчо вирішувати педагогічні задачі, вивчати і накопичувати професійно-педагогічний досвід управління системою освіти, спостерігати, виявляти, узагальнювати та оцінювати результати управління системою освіти, аналізувати структуру школи як соціально-педагогічної системи; користуватись теорією комунікацій спілкування, вибудовувати власний імідж успішного менеджера та імідж керівника, постійно підвищувати свою педагогічну культуру; використовувати досягнення педагогічної науки і практики у власній діяльності, складати орієнтовні плани розвитку середніх навчальних закладів різних типів, аналізувати дії керівників навчального закладу, які є успішними менеджерами освіти і своєю діяльністю сприяли успішному розвитку закладу;

- оволодіння методами аналізу, проектування та розробки ефективних освітніх систем; аналізу власної професійно-педагогічної діяльності та вибору оптимальної стратегії підвищення своєї кваліфікації; використання сучасних технологій управління педагогічним колективом; технологією використання знань в організації навчального процесу; індивідуальними і груповими технологіями прийняття рішень в управлінні; управлінською культурою; мотивацією до здійснення управлінської діяльності та бажанням до підвищення кваліфікації.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Менеджмент у системі освіти: становлення, стан, напрями

Тема 1.1. Поняття управління та педагогічного менеджменту, його функції та принципи. Менеджмент як наука, його предмет, мета, завдання. Професійність викладача як проблема педагогічного менеджменту. Елементи організації і процесу управління. Визначення основних понять: «організація», «менеджер», «управлінська діяльність», «структура управління», «функції менеджменту». Системний підхід його суть та значення в педагогічному менеджменті. Стилів керівництва та їх характеристика: авторитарний, демократичний, ліберальний. Основні підходи і школи розвитку сучасного менеджменту (короткий історичний огляд). Системний підхід як методологічна основа сучасного управління. Основні положення системного підходу в управлінні освітою. Процесуальний (стадіальний) і системний підходи до технології управління. Види системної управлінської діяльності (функції), за допомогою яких реалізуються конкретні і загальні цілі управління. Функції (основні функціональні компоненти) педагогічного менеджменту. Педагогічний аналіз. Цілепокладання і планування. Основні характеристики програмно-цільового підходу. Співвідношення мети і засобу в управлінні. Вимоги конкретності і діагностується цілей управління. Організація. Регулювання і контроль. Принципи управління як складова загальнонаукової методології. Загальні принципи управління. Принципи педагогічного менеджменту. Принципи наукової організації педагогічної і управлінської праці. Принципи аналітичної діяльності менеджера освітнього процесу. Принципи. Специфічні принципи управління освітньою системою. Принципи державної політики в галузі освіти.

Тема 1.2. Система управління освіти в Україні. Регламентація діяльності загальноосвітньої установи в Законі про освіту. «Закон про середню освіту» та функціонування середньої освіти в Україні. Принципи середньої освіти. Типове положення про загальноосвітню установу. Структура навчальних закладів. Структура державного управління середньою освітою. Зміст діяльності загальноосвітніх середніх закладів нового типу (ліцеї, гімназії). Нормативні акти, що регулюють діяльність загальноосвітньої школи в умовах модернізації української освіти. Трудове законодавство як основа трудових стосунків в загальноосвітній установі. Локальні акти загальноосвітньої установи. Статут освітньої установи, його розробка, затвердження та коригування. Документація, доповнююча статут освітньої установи. Документи, що регламентують організацію роботи освітньої установи. Проблеми та зміни в системі середньої освіти.

Розділ 2. Управління навчальним закладом. Керівник навчального закладу

Тема 2.1. Навчальний заклад як об'єкт управління. Вироблення і прийняття управлінських рішень. Інформаційне забезпечення процесу управління. Прямий і опосередкований шляхи управління. Принципи освітньої політики України. Державні органи управління системою загальної середньої освіти. Типи загальних навчальних закладів. Загальноосвітні програми. Функціональні обов'язки посадових осіб загальноосвітніх навчальних закладів. Загальні принципи управління загальноосвітніми навчальними закладами. Поняття педагогічної системи. Відкриті та закриті педагогічні системи. Умови

існування педагогічних систем. Структурні компоненти педагогічного процесу. Школа як педагогічна система. Школа як об'єкт управління.

Тема 2.2. Управлінська діяльність керівника навчального закладу. Роль та функції адміністратора в системі освіти. Вимоги до характерологічних, особистісних, професійних рис керівника. Стиль керівництва. Сутність і структура управлінської культури менеджера освіти. Зміст її компонентів: аксіологічного, технологічного, особистісно-творчого. Управлінська культура менеджера освіти, як сукупність цінностей управління та педагогічних цінностей. Особистісна культура керівника навчального закладу. Імідж керівника. Лідерство в структурі керівника. Стиль ділового спілкування.

Тема 2.3. Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних кадрів. Аналіз результатів діагностичних досліджень атестаційних матеріалів. Карта професійно значимих властивостей педагога як модель трьох рівнів його професійності. Діагностика особистості викладача і моніторинг його освітньої діяльності. Форми підвищення кваліфікації та перепідготовки. Програмно-цільове планування підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Порядок атестації педагогічних і керівних кадрів. Характеристика кваліфікаційних категорій педагогічних кадрів. Педагогічна самоосвіта як індивідуальний процес підвищення кваліфікації.

Тема 2.4. Інноваційний підхід у педагогічному менеджменті. Інновації в системі освіти. Участь освітніх закладів в інноваційних процесах. Особливості освітнього закладу, який працює в інноваційному режимі. Посилення додаткових функцій менеджменту в умовах управління інноваціями. Методи інноваційного менеджменту в освітніх закладах. Проектування інноваційного розвитку освітнього закладу. Інноваційний менеджмент як фактор суспільного прогресу. Особливості інноваційного педагогічного менеджменту. Інноваційний процес як процес удосконалення освітньої практики на основі нововведень. Передумови сучасного інноваційного процесу в освіті. Рушійні сили, протиріччя та логіка інноваційного процесу в освіті. Різноманітність та класифікація інновацій в освіті. Основні критерії інновацій в освіті: новизна, оптимальність, результативність, можливість застосування в масовій практиці. Основні етапи розвитку інновацій в системі освіти.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Менеджмент у системі освіти: становлення, стан, напрями												
Тема 1.1. Поняття управління та педагогічного менеджменту, його функції та принципи.	20	2	4			14	20	1	1			18
Тема 1.2. Система управління освіти в Україні.	20	2	4			14	20	1	1			18
Усього за розділом 1	40	4	8			28	40	2	2			36
Розділ 2. Управління навчальним закладом. Керівник навчального закладу												
Тема 2.1. Навчальний заклад як об'єкт управління.	20	2	4			14	20	1	1			18
Тема 2.2. Управлінська діяльність керівника навчального закладу.	20	2	4			14	20	1	1			18
Тема 2.3. Підвищення кваліфікації та атестація педагогічних кадрів.	20	2	4			14	20	1	1			18
Тема 2.4. Інноваційний підхід у педагогічному менеджменті.	20	1	2			17	20	1	1			18
Усього за розділом 2	80	7	14			56	80	4	4			72
Усього годин	120	11	22			87	120	6	6			108

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Менеджмент в освіті. Теорії, закономірності, принципи, функції	2
2	Теоретичні основи управління освітніми системами	2
3	Система управління освіти в Україні. Нормативно-правова база менеджменту освітньої установи.	2
4	Особливості управління навчальним закладом та система управління в Україні	2
5	Школа як педагогічна система і об'єкт управління.	2
6	Інформаційне забезпечення внутрішньо шкільного менеджменту та організація внутрішньо шкільного моніторингу	2
7	Органи управління загальноосвітнього навчального закладу та планування його діяльності	2
8	Управлінська діяльність керівника. Вимоги до сучасного менеджера загальноосвітнього навчального закладу	2
9	Спілкування і конфлікти в педагогічній діяльності.	2
10	Інноваційний менеджмент в освітній установі.	2
11	Поточна контрольна робота	2
Усього		22

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Опрацювання теми: Рівні менеджменту в освітній установі. Усне опитування	5
2	Опрацювання теми: Аналіз роботи освітньої установи за навчальний рік. Усне опитування	4
3	Опрацювання теми: Стратегічне планування. Усне опитування	5
4	Опрацювання теми: Річне планування в школі. Основні напрями роботи і розділи річного плану. Усне опитування	5
5	Опрацювання теми: Організація роботи педагогічної ради школи. Усне опитування	4
6	Опрацювання теми: Організація нарад при директорові і методичних нарад. Регулювання взаємовідносин в педагогічному колективі. Усне опитування	4
7	Опрацювання теми: Типове положення про загальноосвітню установу. Усне опитування	5
8	Опрацювання теми: Локальні акти загальноосвітньої установи. Усне опитування	4
9	Опрацювання теми: Статут освітньої установи. Документація, доповнююча статут освітньої установи. Усне опитування	4
10	Опрацювання теми: Посилення додаткових функцій менеджменту в умовах управління інноваціями. Усне опитування	4
11	Опрацювання теми: Методи інноваційного менеджменту в освітній установі. Усне опитування	5
12	Опрацювання теми: Взаємодія соціальних інститутів в управлінні освітніми системами. Усне опитування	4
13	Опрацювання теми: Сутність, завдання, види і форми організації методичної роботи в школі. Усне опитування	4
14	Опрацювання теми: Державно-громадська система управління освітою в Україні. Усне опитування	4
15	Опрацювання теми: Структурні компоненти освітньої системи «школа». Усне опитування	4
16	Опрацювання теми: Контроль як управлінська функція. Усне опитування	4
17	Опрацювання теми: Інноваційна діяльність як фактор громадського прогресу. Усне опитування	5
18	Опрацювання теми: Нормативно-правові акти управління освітою. Усне опитування	5
19	Опрацювання теми: Педагогічна самоосвіта як індивідуальний процес підвищення кваліфікації. Усне опитування	8
Усього		87

6. Індивідуальне завдання

немає

7. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Письмовий контроль;

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Підсумкова (екзаменаційна) робота	Сума
Розділ 1				Розділ 2										
ПЗ 1	ПЗ 2	ПЗ 3	ПЗ 4	ПЗ 5	ПЗ 6	ПЗ 7	ПЗ 8	ПЗ 9	ПЗ 10	ПЗ 11				
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	16	60	40	100

ПЗ 1, ПЗ 2, ... – практичне заняття

Практичне заняття – 4 бали:

- доповіді за темами – 2 бали;
- відповіді на запитання, участь у дискусії – 2 бали.

Контрольна робота, передбачена навчальним планом – 16 балів:

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 4 *4 бали.

Підсумкова (екзаменаційна) робота – 40 балів:

- питання, що передбачають розгорнуті відповіді – 4 *10 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література:

1. Бабенко Т. Формування особистості менеджера освіти / Т. Бабенко // Директор школи. – 2007. – № 21 – 22. – С. 3-56.
2. Бєлий В. Сучасний освітній менеджмент: профанація чи впровадження / В.Бєлий // Відкритий урок. – 2009. - № 6. – С. 8-11.
3. Білова В. Педагогічний менеджмент: поняття і теоретичні засади / В.Білова // Рідна школа. – 2005. – № 2. – С. 26-29.
4. Васильченко В. Фактори формування управлінської культури керівника сучасної школи / В. Васильченко // Управління школою. – 2005. – № 28-29. – С. 16-20.
5. Вашкулат Л. Фінансовий менеджмент / Л.Вашкулат // Директор школи. – 2004. - № 35. – С. 6-12.
6. Ващенко Л. Управління інноваційними процесами [в загальноосвітніх навчальних закладах] / Л.Ващенко // Директор школи. – 2007. - № 23-24. – С. 3-12.

7. Ващенко Л. Управління інноваційним розвитком шкільної освіти / Л.Ващенко // Рідна школа. – 2005. - № 12. – С. 42-45.
8. Ващук С. Ефективні технології управлінської діяльності / С.Ващук // Директор школи. – 2004. - № 40. – С. 4-7.
9. Вікторов В. Нові моделі управління освітою / В.Вікторов // Вища освіта України. – 2005. – № 2. – С. 66-71.
10. Вдовиченко Р. Функціонально-посадові вимоги до професійної управлінської діяльності керівника школи / Р.Вдовиченко // Рідна школа. – 2005. – № 2. – С. 16-20.
11. Волковський С. Особистісно орієнтоване управління загальноосвітніми закладами / С.Волковський // Директор школи. – 2005. – № 2. – С. 2-7.
12. Гамаюнов В. Менеджер навчально-виховного процесу / В.Гамаюнов // Освіта і управління. – 2000. – № 1-2. – С. 89-94.
13. Ганаева Е. Маркетинговая служба образовательного учреждения / Е.Ганаева // Школьные технологии. – 2005. – № 3. – С. 212-217.
14. Гладкова В.М. Функції управлінської діяльності менеджера освітньої установи / В.М.Гладкова, Ю.В.Федотова // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць – Полтава, 2009. – Вип. 6. – С. 263-266.
15. Гнатюк Д. Системний підхід у практиці управління школою / Д.Гнатюк // Директор школи. – 2008. – № 9. – С. 47-64.
16. Гнатюк Д. Шкільний менеджмент / Д.Гнатюк // Директор школи. – 2005. – № 42. – С.7-11.
- Гнатюк Д. Практика шкільного менеджменту / Д.Гнатюк // Підручник для Директора. – 2004. – № 5 – 6. – С. 84-96.
17. Громовий В. Менеджмент інновацій: Управління школою / В. Громовий // Директор школи. – 2002. – № 37. – С. 2-4.
18. Головнюова І.В. Актуальні напрями застосування нового підходу до управління в освіті / І.В.Головнюова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 4. – С. 44-51.
19. Горяєва О. Наукові основи педагогічної експертизи як механізму управління навчальним закладом / О.Горяєва // Управління школою. – 2005. – № 19-21. – С. 71-75.
20. Губа А. Освітній менеджмент як складова сучасної педагогічної культури / А.Губа // Новий коле́гіум. – 2007. – № 5. – С. 33-35.
21. Даценко О. Моделювання в теорії та практиці управління освітніми організаціями / О.Даценко // Директор школи. – 2008. – № 22. – С. 3-13.
22. Діденко А. Маркетингова концепція освіти / А.Діденко // Управління освітою. – 2002. – № 12. – С. 2-4.
23. Дмитрук А. Соціонічні особливості менеджменту керівників освітніх закладів / А.Дмитрук // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 3. – С. 65-68.
24. Дьяченко Б. Менеджмент освіти: оптимістична філософія управління / Б.Дьяченко, Т.Сорочан // Управління освітою. – 2002. – № 10. – С. 3-5.
25. Єльнікова Г. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою / Г.Єльнікова // Управління школою. – 2007. – № 24. – С. 3-8.
26. Жерносек І. Науково-методична управлінська культура керівника ЗНЗ / І.Жерносек // Шлях освіти. – 2008. – № 3. – С. 23-31.
27. Живаєва Т. Управління персоналом гімназії / Т.Живаєва, Ж.Левицька // Директор школи. – 2006. – № 14. – С. 3-20.
28. Заєць О. Основні завдання управління освітою / Ольга Заєць // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 52-61.
29. Заєць О. Поняття «управління освітою»: проблема визначення / Ольга Заєць // Рідна школа. – 2008. – № 6. – С. 34-37.
30. Заєць О. Управлінські кадри освіти: проблеми підготовки / Ольга Заєць // Вища

освіта України. – 2007. – № 4. – С. 56-63.

31. Зима В. Управлінська комунікація та специфіка управлінського спілкування як основа успішної діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу / В.Зима // Гуманітарний вісник: наук.-метод. зб. - Переяслав-Хмельницький, 2006. – спецвипуск. – С. 178-185.
32. Калініна Л. Культура як цивілізаційний феномен в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом / Л.Калініна, Г.Калініна // Освіта і управління. – 2010. – № 2 – 3. – С. 70-78.
33. Калініна Л. Методичне забезпечення навчального модулю «стратегічне управління освітньою організацією» для керівників шкіл / Л.Калініна // Проблеми сучасного підручника. – К., 2009. – Вип. 9. – С. 26-29.
34. Калініна Л. Управління загальноосвітнім навчальним закладом із використанням інформаційних технологій / Л.Калініна // Рідна школа. – 2009. – № 11. – С. 18-26.
35. Карамушка Л. Принципи гуманізації управління як один з провідних принципів освітнього менеджменту / Л.Карамушка // Освіта і управління. – 2002. – № 4. – С. 41-60.
36. Карп'юк М. Духовно-екологічна та світоглядна культура освітнього менеджера в контексті реалізації завдань Болонського процесу / М. Карп'юк // Гуманітарний вісник: наук.- метод. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – спецвипуск. – С. 213-221.
37. Климчук І. Управлінське рішення як основа менеджерської діяльності директора ЗНЗ / І.Климчук // Освіта і управління. – 2004. – № 2. – С. 79-83.
38. Ковальчук В. Мистецтво управління іншими [Концептуальні основи управління закладом освіти] / В.Ковальчук // Відкритий урок. – 2010. – № 4. – С. 14-15.
39. Королюк С. Управлінська культура керівника школи / С.Королюк // Директор школи. – 2008. – № 37 – 38. – С. 4-5.
40. Королюк С. Керівництво ЗНЗ: проблема вибору управлінських технологій / С.Королюк // Управління освітою. – 2005. – № 21. – С. 10-13.
41. Кравченко Л. Комплекс особистісних технологій само презентації менеджера освіти / Л.Кравченко // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Педагогічна. – Львів, 2007. – Вип. 22. – С. 84-92.
42. Латыпова М. Школьный менеджмент: модное слово или путь к совершенствованию / М.Латыпова // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. – № 1. – С. 31-67.
43. Ломакина И.С. Новая форма управления в системе образования и профессиональной подготовки / И.С.Ломакина // Педагогика. – 2010. – № 3. – С. 86-95.
44. Лосева Н.М. Сучасний підхід до вивчення особистості керівника освіти / Н.М.Лосева, Е.К.Степаненко // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 3. – С. 64-73.
45. Мармаза О.І. В.І.Маслов – науковець та дослідник освітнього менеджменту / О.І.Мармаза // Управління школою. – 2007. – № 8. - С. 35-37.
46. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті / О.І.Мармаза. – Х. : Основа, 2007. – 448 с.
47. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О.І.Мармаза. – Х. : Основа, 2005. – 176 с.
48. Маслікова І. Методичний менеджмент як освітній феномен: теорія і практика продуктивного управління якістю людського ресурсу освітньої галузі / І.Маслікова // Управління школою. – 2007. – № 26. – С. 17- 24.
49. Маслікова І. Моніторингова система освітнього менеджменту / І.Маслікова. – Х. : Основа, 2005. – 144 с.
50. Москальова Л.Ю. Морально-етичний розвиток майбутніх керівників навчальних закладів як найважливіша передумова реформування освіти / Л.Ю.Москальова // Гуманітарні науки. – 2007. - № 2. – С. 18-24.
51. Науменко О. Маркетинг освіти в контексті Болонського процесу / О.Науменко // Освіта і управління. – 2006. – № 2. – С. 94-99.
52. Несин Н. Професійна компетентність керівника навчального закладу / Н.Несин // Відкритий урок. – 2010. – № 11. – С. 12-13.

53. Нечаев М. Контрольно-диагностическая деятельность руководителей / М.Нечаев // Воспитание школьников. – 2007. – № 10. – С. 2-7.
54. Омельченко С.М. Соціокультурні засади менеджменту освіти / С.М.Омельченко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 81-85.
55. Операйло С. Підходи до забезпечення менеджменту освітнім процесом / С.Операйло // Педагогіка вищої та середньої школи: наук.-метод. зб. – Кривий Ріг, 2006. – Вип.15. – С. 93-106.
56. Павлютенков Є. Образ ідеального керівника в історії науки управління / Є.Павлютенков // Управління школою. – 2006. – № 32 – 33. – С. 2-5.
57. Паращенко Л. Проблеми трансформації системи державного управління загальною середньою освітою в Україні (методологічний аспект) / Л.Паращенко // Освіта і управління. – 2010. – № 1. – С. 72-82. Пікельна В.С. Управління школою / В.С.Пікельна. – Х.: Основа, 2004. – 112 с.
58. Побірченко Н. Шкільний менеджмент / Н.Побірченко, Г.Лопушанська // Директор школи. – 2004. – № 29 – 30. – С. 27-37.
59. Погрібна Н. Функції інноваційної управлінської діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу / Н.Погрібна // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С. 54-57.
60. Пономарева Г. Директор школи: менеджер или учитель учителей? / Г.Пономарева // Директор школи. – 2010. – № 4. – С. 37-42.
61. Приходько В. Комунікативна компетентність керівника навчального закладу як основа професійної культури спілкування / В.Приходько // Управління школою. – 2007. – № 25. – С. 6-12.
62. Проценко Н. Менеджмент управлінської діяльності / Н.Проценко, К.Сокол // Директор школи. – 2008. – № 9. – С. 66-83.
63. Проблеми інноваційного освітнього менеджменту // Управління школою. – 2006. – № 10 – 12. – С. 2-29.
64. Рачова Н. Психологічний супровід управлінської діяльності / Н.Рачова // Психолог. – 2010. – № 3. – С. 9-13.
65. Рева Ю. Деякі проблеми психолого-педагогічного управління колективом шкіл: / Ю.Рева // Вісник Міжнародного дослідного центру «Людина: мова, культура, пізнання» / Уклад. О.Холод. – Кривий Ріг, 2004. – С. 47-57.
66. Реморенко І. Різне управління різною освітою: Кн. для розумного керівника / І.Реморенко. – К. : Шкільний світ, 2006. – 128 с.
67. Рогова Т. Реалізація ідей особистісно орієнтованого підходу в управлінні педагогічним колективом / Т.Рогова // Рідна школа. – 2006. – № 4. – С. 21-24.
68. Руденко В.В. Складові управлінської культури директора школи / В.В.Руденко // Педагогіка толерантності. – 2002. – № 1. – С. 50-62.
69. Слуцкий В. Слагаемые управленческой компетентности директора школы / В.Слуцкий // Воспитание школьников. – 2006. – № 6. – С. 16-19.
70. Сорочан Т. Антикризіві поради керівникові навчального закладу / Т.Сорочан // Управління освітою. – 2009. – № 11. – С. 3-5.
71. Тимошко Г. Про деякі аспекти підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів до управління якістю освіти / Г. Тимошко // Освіта і управління. – 2006. – № 1. – С. 73-78.
72. Тимошко Г.М. Підготовка керівника навчального закладу у системі післядипломної освіти (регіональна модель) / Г.М. Тимошко // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К., 2004. – Вип. 35. – С. 214-230.
73. Тиханська Т. Технологія управління школою / Т.Тиханська // Все для вчителя. – 2008. – № 10. – С. 13-18.
74. Циба Т. Управління та логістичне функціонування системи освіти / Т.Циба // Рідна

школа. – 2007. – № 6. – С. 39-41.

75. Шевченко Н. Моніторинг як засіб підвищення ефективності управління навчально-виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі / Н.Шевченко, І.Капустін // Вісник тестування і моніторинг в освіті. – 2007. – № 10 – 11. – С. 25-30.

76. Шиян О. Використання управлінських технологій прогресивного досвіду України / О.Шиян // Директор школи. – 2008. – № 12. – С. 33-35.

77. Шульга Л. Українська система управління освітою: поступ до демократичного виміру / Л.Шульга // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1. – С. 65-71.

78. Щербаков С. Аспекти управління навчальним закладом нового типу / С.Щербаков // Директор школи. – 2008. – № 12. – С. 46-51.

79. Щербань П. Основи управління закладами освіти / П.Щербань // Практична педагогіка / П.Щербань. – К., 2002. – С. 141-163.

80. Яковенко В.Д. Моделювання управління якістю діяльності навчального закладу / В.Д.Яковенко // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – К., 2007. – Вип. 53. – С. 53-62.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. www.education.gov.ua – сайт Міністерства освіти і науки України.
2. www.tnpu.edu.ua – сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
3. www.nduv.gov.ua — сайт бібліотеки ім. В. Вернадського.
4. www.edu.yar.ru/russian/navigator/index.html
5. http://www.osvita.org.ua/articles/?article_id=56
6. <http://eenu.edu.ua/uk>
7. <http://pedagogy.webukr.net/>